

Nr 374.

Av herr **Björck, John**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen, nr 167, angående omläggning av försöksverksamheten på jordbrukets område m. m., göres även frågan om denna försöksverksamhet för trädgårdsodlingens vidkommande till föremål för prövning och förslag i skilda avseenden.

Till grund för propositionen har i förevarande avseende lagts det betänkande, som den 16 december 1933 avgavs av tillkallade utredningsmän (statens offentliga utredningar 1934: 4) och innefattade utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område.

I avseende å behovet av fasta organ för försöksverksamheten hava utredningsmännen bland annat ansett, att tillsvidare borde för trädgårdsförsöken inrättas förutom centralanstalten på Alnarp tre fasta försöksstationer, en för Stockholmstrakten, en för Göteborgstrakten och en för Norrland. Utredningsmännen framhålla, att de vid val av platser för försöksstationer sökt finna i statens ägo befintliga smärre egendomar, då därigenom betydande kontanta utlägg kunde undvikas. Till försöksstation för Göteborgstrakten föreslås kro-noegendomen Lilla Ryr i Lycke socken och för Norrland den staten tillhöriga gården vid Söråkers trädgårdsskola. Angående beskaffenheten av dessa egendomar och i övrigt där förefintliga betingelser för försöksverksamhet kunna vi hänvisa till betänkandet.

Utredningsmännen upplysa vidare, att det icke visat sig möjligt att såsom försöksstation för Stockholmstrakten föreslå någon statens egendom. De föreslå i stället, att för ändamålet åtgärder måtte vidtagas för förvärvande av den Stockholms stad tillhöriga egendomen Nibbla i Ekerö socken eller annan egendom i Mälardalen.

Beträffande lönekostnaderna för de föreslagna försöksstationerna hava utredningsmännen uppgett följande sammanställning.

Nibbla försöksstation (ortsgrupp C):

1 försöksledare (B 24)	kronor 7,620	
1 trädgårdsmästare (arvode).....	» 3,000	
1 assistent (arvode)	» 3,600	kronor 14,220

Lilla Ryrs försöksstation (ortsgrupp B):

1 försöksledare (B 24)	kronor 7,380	
1 trädgårdsmästare (arvode)	» 3,000	
1 assistent (arvode).....	» 3,600	» 13,980

Summa kronor 28,200.

Utredningsmännen anföra vidare, att för försöksstationen vid *Sördåker* avlöning åt personal icke ansetts böra beräknas, då avlöningskostnaderna tänktes ingå i ett belopp, för vilket *Söråkers* trädgårdsskola enligt avtal med skolans styrelse åtog sig att sköta igångsatta försök.

Beträffande *omkostnaderna* framhålles i betänkandet att det vore ytterst svårt att innan driften kommit i gång fastställa dessa för *Nibbla* och *Lilla Ryr*. Utredningsmännen hava emellertid ansett, att ehuru trädgårdsförsök krävde större arbetskostnader än jordbruksförsök, försöksstationer för trädgårdsförsök ej borde visa mera betydande driftunderskott än försöksgårdar för jordbruksförsök. Med utgångspunkt därifrån hava utredningsmännen beräknat driftunderskottet för var och en av sistnämnda försöksstationer till omkring 11,000 kronor. Härutöver föreslås, att bland omkostnaderna för dessa försöksstationer upptoges ett belopp av 800 kronor för resor.

Såsom nyss nämnts hava utredningsmännen avsett, att försöksverksamheten vid *Söråkers* försöksstation skulle ombesörjas genom därvarande trädgårdsskola efter avtal med skolstyrelsen. Årliga kostnaderna hava beräknats till 6,000 kronor. Därutöver borde för resor beräknas ett årsbelopp av 1,000 kronor.

Årliga utgifterna för de föreslagna tre försöksgårdarna hava alltså beräknats utgöra:

till löner åt befattningshavare vid <i>Nibbla</i> och <i>Lilla Ryr</i>	kronor	28,200
till omkostnader (11,800 + 11,800 + 7,000 =)	»	30,600
		<hr/>
	Summa kronor	58,800

Även *engångskostnaderna* för försöksstationernas inrättande äro, enligt vad utredningsmännen framhålla, svåra att annat än approximativt beräkna. De anföra härom i huvudsak följande.

I fråga om *Nibbla*, vars förvärvande såsom förut anförts förutsatte byte medelst annan staten tillhörig fastighet, måste reparation och tillbyggnad av mangårdsbyggnaden verkställas och fruktkällare med kylanordning uppföras. Vidare måste inköp ske av erforderliga levande och döda inventarier. Vad anginge *Lilla Ryr*, fordrades uppförande av en byggnad innehållande bostad för föreståndaren samt kontors- och laboratorielokaler, vidare ersättning till arrendatorn för av honom ägda byggnader samt, liksom i föregående fall, inköp av inventarier m. m. Ifrågavarande kostnader kunde beräknas för *Nibbla* till 43,700 och för *Lilla Ryr* till 77,700 kronor.

Engångskostnaderna för inrättande av *Söråkers* försöksstation hava förslagsvis upptagits till 10,000 kronor.

Totala engångskostnaderna för samtliga föreslagna försöksgårdar hava sålunda approximativt beräknats till (43,700 + 77,700 + 10,000 =) 131,400 kronor.

Förutom angivna försöksstationer hava utredningsmännen föreslagit anordnande av fasta försöksträdgårdar samt anført att, även om, med hänsyn till de kostnader en utökad försöksverksamhet skulle medföra för statsverket, skäl tillsvidare ej förefunnes att förordna anläggande av fasta försöksstationer utöver de föreslagna, måste dock framhållas att behov av ytterligare en

sådan station föreläge, speciellt för fruktodlingsförsök, med förläggning exempelvis till Östergötland.

För vinnande av *lokalt samarbete* mellan trädgårdsodlarna hava utredningsmännen föreslagit indelning av landet i försöksdistrikt, till antalet fyra nämligen:

1. *Södra trädgårdsförsöksdistriktet* omfattande Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Kronobergs och Jönköpings län samt Kalmar läns södra del;

2. *Östra trädgårdsförsöksdistriktet* omfattande Kalmar läns norra del samt Östergötlands, Gotlands, Södermanlands, Stockholms, Uppsala och Västmanlands län;

3. *Västra trädgårdsförsöksdistriktet* omfattande Hallands, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro och Kopparbergs län; samt

4. *Norra trädgårdsförsöksdistriktet* omfattande hela Norrland.

Utredningsmännen anföra till stöd för den föreslagna distriktsindelningen, att inom det första distriktet trädgårdsförsöksanstalten och inom vart och ett av de övriga distrikten en trädgårdsförsöksstation föreslagits skola förläggas.

I inkomna yttranden över utredningsmännens förslag hava förvaltningsutskotten inom vissa hushållningssällskap förordat *ökning av försöksstationernas antal*. Sålunda föreslå förvaltningsutskotten i Kronobergs, Värmlands och Örebro läns hushållningssällskap inrättande av försöksstationer i respektive Urshults socken, Sunnetrakten samt Karlskogatrakten. Alternativt har förvaltningsutskottet i Örebro läns hushållningssällskap föreslagit förläggning av en försöksstation till Karlskogatrakten i stället för Göteborgstrakten. Förvaltningsutskottet i Skaraborgs läns hushållningssällskap har funnit det anmärkningsvärt, att inrättande av försöksstation i de inre delarna av landet ej föreslagits. Även pomologiska föreningen har framhållit önskvärdheten av att en försöksstation förlades till en trakt med mera utpräglat inlandsklimat, exempelvis till Karlskogatrakten eller plats invid Vänerns norra ände.

Lämpligheten av de föreslagna försöksstationerna för deras ändamål har ej blivit bestridd. Styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har dock framhållit, att ytterligare uppmärksamhet borde ägnas frågan därom, innan särskilda beslut fattades om upprättande av försöksstationer.

Beträffande *engångskostnaderna för upprättande av försöksstationer* har lantbruksstyrelsen anfört, att beräknad byggnadskostnad för Lilla Ryrs försöksstation, 52,000 kronor, syntes för låg och borde höjas till omkring 70,000 kronor.

I Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition har vad sålunda föreslagits upptagits till behandling men endast i begränsad omfattning godkänts av departementschefen. Den i propositionen föreslagna organisationen är i stället av en förhållandevis rudimentär omfattning och kan icke anses tillgodose berättigade krav från en näringsgren av den betydelse, som tillkommer trädgårdsodlingen.

I propositionen avses sålunda till en början böra anstå med den av utredningsmännen föreslagna indelningen av riket i fyra trädgårdsförsöksdistrikt. Av de fasta försöksanordningar, som enligt utredningsmännens åsikt vore erforderliga inom vardera av dessa fyra distrikt, finner departementschefen att — förutom den centrala organisationen för ändamålet med förläggning till Alnarp — allenast en försöksstation tillsvidare bör anordnas, varvid det synes angelägnast, att denna förlägges till Mälardalen. Departementschefen biträdde utredningsmännens förslag om åtgärder i syfte att förvärva den Stockholms stad tillhöriga egendomen Nibbla i Ekerö socken eller annan i samma trakt belägen med denna i avseende å storlek och lämplighet i huvudsak jämställd egendom. Det torde få ankomma på försöksverksamhetens ledning att inkomma med närmare förslag i berörda hänseende. I avvaktan därpå beräknades ej för närvarande medel för förvärvande av försöksstation.

Emot vad sålunda föreslagits kunna vägande invändningar anföras. Sålunda kan icke ens anses, att behovet och vikten av en rationellt ordnad försöksverksamhet på trädgårdsodlingens område vunnit tillbörligt beaktande.

Produktionen inom landet av frukt, bär och köksväxter har under de senare decennierna tagit sådan omfattning och bedrivits under sådana former, att den kan sägas hava fått en större nationalekonomisk betydelse än förr.

I detta sammanhang kan det vara lämpligt att anställa en jämförelse mellan Sverige och dess närmaste grannländer. Sålunda har Danmark låtit upprätta tre stora och väl utrustade stationer för trädgårdsförsök av olika slag och dessutom en fjärde, speciellt avsedd för växthusförsök. Både Norge och Finland hava också grundat statsanstalter för trädgårdsförsök om än av något mindre mått än de danska. Även i ett annat nordligt land med klimatiska förhållanden jämförliga med våra egna, nämligen i Canada, är trädgårdsförsöksverksamheten synnerligen väl organiserad med en central försöksanstalt i Ottawa och ett system av substationer, fördelade över alla de provinser, i vilka trädgårdsodling kan bedrivas.

En närmare undersökning av förhållandena skulle utan tvivel visa, att en väl organiserad försöksverksamhet på trädgårdsområdet är ännu mera nödvändig i vårt land än i Danmark. Olikheterna i jordmån och klimat äro betydligt mindre framträdande inom nämnda lands olika delar än i vårt vidsträckta land, och man skulle på goda grunder kunna påstå, att svensk trädgårdsodling därför behöfde minst dubbelt så många försöksstationer som den danska. Endast för Norrlands vidkommande kunna de högst olikartade odlingsförhållandena motivera anläggandet av minst tre större trädgårdsförsöksstationer. Vår större folkmängd borde även utgöra ett skäl till en mera omfattande försöksverksamhet på trädgårdsområdet, men i ännu högre grad motiveras en sådan av det välkända förhållandet, att stora delar av det svenska folket föra en ensidig och olämplig diet. Redan av socialhygieniska skäl bör trädgårdsskötseln och användningen av trädgårdens produkter befrämjas genom statliga åtgärder. Det bör därför vara ett viktigt mål för den föreslagna försöksverksamheten att ej blott visa, att värdefulla trädgårdsprodukter kunna frambringas i alla delar av landet, ej minst i Norrland, utan också

att sprida kännedom om huru dessa böra behandlas och förvaras för att komma till bästa nytta i hushållet.

Av vad ovan anförts torde framgå, att den av utredningsmännen föreslagna organisationen av trädgårdsförsöksverksamheten på fyra fasta stationer i själva verket måste anses som ett minimikrav, och att den i kungl. propositionen vidtagna reduktionen i detta avseende till hälften innebär en så försämrad organisation, att dess värde överhuvud med skäl kan ifrågasättas. I motsats härtill tillgodoser den av utredningsmännen föreslagna organisationen med inalles fyra försöksanstalter åtminstone kravet på hänsyn till de speciella förhållanden, under vilka Västkustens och Norrlands trädgårdsodlare arbeta. Som en särskild fördel måste i detta avseende anses, att den norrländska försöksverksamhetens förläggande till Söråkers trädgårdsskola visat sig förbunden med förhållandevis ringa kostnader. Den i södra delarna av vårt land alltför mycket förbisedda trädgårdsodlingen i Norrland — fråga är dock här om betydligt över två tredjedelar av landets areal — måste förvisso i betraktande av såväl sin nuvarande omfattning som sina utvecklingsmöjligheter anses vara förtjänt av ett dylikt handtag. Bekant torde också vara, med vilka uppoffringar organiserandet av Söråkers trädgårdsskola varit förbunden, uppoffringar som överhuvud möjliggjort de anläggningar därstädes, vilka trädgårdsförsöksverksamheten nu skulle få tillgodogöra sig till allmän nytta.

Vad beträffar det föreslagna inrättandet av en försöksstation i Göteborgstrakten äro visserligen de beräknade utgifterna för denna anläggning av annan storlek än för Söråkersanläggningen. Dock måste dessa utgifter ses i betraktande av att den föreslagna egendomen Lilla Ryr likväl tillhör kronan, medan däremot den enda av departementschefen föreslagna försöksstationen, Nibbla gård, är i enskild ägo. I avseende å de klimatiska förhållandena intager även, som bekant, västkusten en särställning, medan det ovan antydda kravet på en försöksstation med mellansvenskt inlandsklimat åtminstone till nöds torde kunna anses tillgodosett med den föreslagna försöksstationen i Stockholmstrakten å Mälardalen.

Av vad ovan anförts framgår, att i avseende å lönekostnaderna för den av departementschefen föreslagna försöksstationen i utredningsmännens i detta avseende av departementschefen biträdda betänkande föreslagits, att medan stationens försöksledare skulle inplaceras i lönesystemet för statens befattningshavare, däremot trädgårdsmästare och assistent skulle avlönas med bestämda arvoden. För trädgårdsmästare har därvid arvodets storlek föreslagits till 3,000 kronor.

Det torde med skäl kunna ifrågasättas om denna fråga härmed givits en tillfredsställande lösning. I detta avseende måste beaktas, att det föreslagna arvodets storlek näppeligen kan vara ägnat att skapa drägliga utkomstmöjligheter för de trädgårdsmästare, som skola handhava det praktiska arbetet vid denna viktiga verksamhet. Härtill kommer, att den föreslagna organisationen för trädgårdsförsöksverksamheten ju ingalunda avses som något provisorium, utan fastmera som en bestående organisation för framtiden.

Det bör framhållas att styrelsen för Sveriges konditionerande trädgårdsmästares förbund i yttrande, avgivet i samband med utredningen på detta område, föreslagit att dessa tjänstemän skulle upptagas i den fasta lönestaten och att deras lön skulle utgå med ett högre belopp.

I det av 1932 års utredningsmän framlagda betänkandet till försöksverksamhetens ordnande har vidare föreslagits, att den nuvarande chefen för trädgårdsavdelningen vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut skulle åtminstone t. v. vara chef för trädgårdsförsöken. Denna anordning har även föreslagits av departementschefen.

I sina yttranden till ifrågavarande utredning har såväl styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, Lantbruksakademien, styrelserna för Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund och Sveriges konditionerande trädgårdsmästares förbund icke ansett det lämpligt att befattningen som chef för försöksverksamheten på trädgårdsodlingens område sammankopplas med annan befattning.

I den nu i ärendet föreliggande propositionen anför departementschefen att då den nuvarande föreståndaren inom några få år inträder i pensionsåldern bör försöksanstaltens chefsfråga upptagas till förnyat övervägande.

I de inkomna yttrandena ha lämnats direkta förslag till denna frågas ordnande på ett mera ändamålsenligt sätt. Sveriges konditionerande trädgårdsmästares förbundsstyrelse har sålunda föreslagit att den ene av försöksledarna tillika skulle vara anstaltens chef och därför åtnjuta ett särskilt tilläggsarvode. Styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet har föreslagit att sekreterarbefattningen omvandlas till befattning som föreståndare.

Med hänsyn till det omfattande organisatoriska arbete och den upplysningsverksamhet som kommer att åvila chefen för trädgårdsförsöksverksamheten, anse vi det icke lämpligt att denna befattning förenas med föreståndarebefattningen för trädgårdsavdelningen vid Alnarp. Då den nuvarande innehavaren av sistnämnda befattning inom några år uppnår pensionsåldern måste under alla förhållanden då ett ombyte på denna viktiga post ske med ty åtföljande risk för rubbningar i det organisatoriska arbetets kontinuerliga gång. Härtill kommer, att det måste anses vara en betydande olägenhet att icke den blivande innehavaren av denna viktiga post beredes tillfälle att redan från början delta i organiserandet av den verksamhet, för vilken han med skäl kan förväntas komma att under en lång följd av år bliva ansvarig.

För att de erhållna resultaten av försöksverksamheten på här ifrågavarande områden skola komma till allmän kännedom, torde en fortlöpande publicering av dessa resultat vara nödvändig.

Som bekant offentliggöres nu försöksresultat i ett flertal olika publikationer såsom lantbruksakademiens handlingar och tidskrift, svenska betes- och vallföreningens årsskrift, kemisk-växtbiologiska anstaltens 5-årsberättelse m. fl. Det vore utan tvivel fördelaktigt, om hädanefter alla försöksredogörelser publicerades på ett enda ställe. Utredningsmännen hava tänkt sig tvenne serier meddelanden, en för jordbruks- och en för husdjurs-

försök. Samtliga meddelanden tänkas sammanförda till en tidskrift, å vilken prenumeration kan verkställas. Utredningsmännen synas dela denna uppfattning enär de i sitt betänkande citerat å sid. 219 i propositionen anföra följande: »För tryckning av meddelanden, flygblad och dylikt uppfört belopp av 20,000 kronor torde, om dessa publikationer utgaves såsom en tidskrift, vissa inkomster i form av prenumerationsavgifter kunna påräknas, förslagsvis 2,500 kronor av 500 prenumeranter å 5 kronor. Mosskulturföreningen och betes- och vallföreningen uppbure för närvarande i medlemsavgifter c:a 8,700 kronor och det torde kunna förväntas, att om dessa förenings tidskrifter upphörde, en del av desammas förutvarande medlemmar önskade prenumerera på den nya tidskriften. Meddelanden från centralanstaltens jordbruks- och husdjursavdelningar, den förstnämnda avdelningens berättelse över lokala gödslingsförsök, mosskulturföreningens tidskrift samt betes- och vallföreningens årsskrift syntes kräva en sammanlagd årlig kostnad av minst 27,000 kronor.»

I propositionen säger statsrådet angående publikationsverksamheten, att han beträffande beräknade kostnader för såväl denna som andra anordningar utgår ifrån att de ej kunna upptagas i den storleksordning som av utredningsmännen ifrågasatts. Något anslag för ändamålet äskas därför ej i propositionen.

Då, såsom ovan anförts, den årliga kostnaden för vissa tidskrifter, utgivna av föreningar som nu föreslås skola uppgå i den statliga försöksorganisationen, uppgår till minst 27,000 kronor årligen, torde, förutsatt att dessa skrifter alltfört anses böra utgivas, en summa av 20,000 kronor för ändamålet få anses skälig. Från denna summa kan då, såsom utredningsmännen framhålla, en ej obetydlig summa avdragas i form av prenumerationsavgifter.

I likhet med utredningsmännen anse vi, att det ur alla synpunkter vore lämpligast att alla meddelanden angående försöksverksamheten sammanfördes i en tidskrift. Denna bleve då av den betydelse att det säkerligen kunde förväntas att den såväl genom prenumeration som annonser komme att ge en rätt avsevärd inkomst, och att statens utgifter för densamma bleve i så fall rätt obetydliga.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta inrättande av försöksstationer för trädgårdsodling, utöver den i departementschefens förslag avsedda platsen i Stockholmstrakten, på de i utredningsmännens förslag angivna platserna och härför anvisa de medel, som för ändamålet befunnits erforderliga i utredningsmännens förslag,

att befattningarna som trädgårdsmästare vid samtliga fyra föreslagna försöksstationer förenas med en årlig lön av minst 3,600 kronor för vardera,

att i stället för den av departementschefen föreslagna sekreterarebefattningen vid försöksväsendet på trädgårdsodlin-

gens område inrättas en fristående befattning, som föreståndare och chef för ifrågavarande försöksverksamhet, allt i enlighet med det av centralanstalten för jordbruksförsök framställda förslaget, ävensom att denna befattning placeras i lönegraden B 26 och förenas med ett tilläggsarvode av 1,000 kronor för år,

att alla meddelanden angående försöksverksamheten sammanföras i *en tidskrift* utkommande minst en gång i månaden, utgiven av ledningen för den statliga försöksverksamheten, samt

att härför erforderligt belopp, förslagsvis 20,000 kronor, ställes till förfogande.

Stockholm den 1 april 1936.

John Björck.